

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДІЛОВОЇ ГРИ

У статті розглядаються погляди вітчизняних та зарубіжних учених на сутність понять "компетенція" і "компетентність"; аналізується ефективність застосування методики організації ділових ігор з метою підвищення професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Ключові слова: вища освіта, компетентнісний підхід в освіті, компетенція, компетентність, інтерактивні методи навчання, ділова гра.

На сучасному етапі розбудови незалежної України питання становлення і розвитку педагогічної освіти стають дедалі суттєвішими для визначення стратегії і тактики формування нової генерації українців. Навчальний процес у сучасному вищому навчальному закладі має бути спрямований на підготовку всебічно сформованого фахівця, мобільного на ринку праці, професійно компетентного, комп'ютерно грамотного. Основною метою діяльності ВНЗ є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка кадрів для потреб України. Одними з головних завдань вищого навчального закладу є здійснення освітньої діяльності, яка забезпечує підготовку кадрів відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості.

Підготовка фахівців будь-якої сфери повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Компетентність випускника ВНЗ має характеризувати його, як працівника певної сфери виробництва чи науки: він має бути компетентним у сфері професійної діяльності, у загальнонауковій сфері, яка є базою відповідної професії, та у сфері соціальних стосунків. Вихідними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття "компетенція" і "компетентність", сутність яких розглядається багатьма, як вітчизняними, так і зарубіжними вченими (І.Г. Агапов, В.І. Байденко, В.А. Болотов, Я.Я. Болюбаш, М.Р. Бичкова, І.Б. Васильєв, І.Г. Галяміна, Н.Л. Галєєва, М.С. Головань, Е.Ф. Зеєр, І.О. Зимня, Ю.Ф. Зінковський, В.А. Кальней, Г.О. Мірських, Д.А. Махотін, О.В. Овчарук, Дж. Равен, І.В. Родигіна, В.В. Серіков, Ю.Г. Татур, С.Є. Трубачова, Л.З. Тархан та ін.).

Поняття "компетенція" в психолого-педагогічній літературі розглядається : як вимога до підготовки спеціаліста (В. Буряк, І.Б. Васильєв, М.С. Головань, Л.С. Лісіцина, А.В. Хуторський); як результат підготовки студента і його саморозвитку (В.І. Байденко, Я.Я. Болюбаш, І.Г. Галяміна, Е.Ф. Зеєр, І.О. Зимня, С.Є. Шишов). Так, М.С. Головань у своєму дослідженні стверджує, що "компетенція – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи, наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері" [3, с. 29].

Поняття "компетентність" у науковій літературі розглядається як сукупність якостей особистості (І.О. Зимня, Л.С. Лісіцина, Л.З. Тархан, А.В. Хуторський), як володіння певними компетенціями (І. Галяміна, М. Головань), як здатність, готовність реалізувати свій потенціал (В. Буряк, І.Б. Васильєв, Дж. Равен, Ю.Г. Татур).

У дослідженні Л.З. Тархан зазначається, що компетентність – це сукупність особистісних якостей студента, зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно значущій галузі [5, с. 60].

В. Буряк розуміє компетентність як здатність вирішувати професійні завдання визначеного класу, які потребують наявності реальних знань, умінь, навичок, досвіду [1, с. 51].

Найбільш вдалим вважаємо визначення українського вченого М.С. Голованя: "компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмета і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності... компетентним можна стати, опановуючи певні компетенції і реалізуючи їх у досвіді конкретної діяльності" [3, с. 29-30].

Одним із важливих засобів формування професійної компетентності є впровадження інтерактивних методів навчання (О.О. Вербицький, А.О. Грищенко, В.М. Єфімов, С.М. Калаур, О.В. Козлова, В.Ф. Комаров, В.Л. Ортинський, Т.Б. Поясок, М.Л. Разу, Л.М. Романішина, І.М. Чередою, П.М. Щербань та ін.). Активне навчання ставить за мету зробити кожного студента безпосереднім учасником навчального процесу, який сам шукає шляхи і засоби розв'язання проблем. Навчальний процес у педагогічному університеті має бути спрямований на реалізацію конкретних завдань підготовки майбутнього вихователя; бути імітацією того середовища, в якому доведеться працювати майбутнім вихователям; виробляти у студентів уміння і навички розв'язання практичних завдань і психологічних ситуацій. Для розвитку професійного інтересу студентів, надання творчого характеру навчальному процесу використовують найбільш ефективні інтерактивні методи навчання – ділові ігри.

Метою статті є висвітлення застосування методики організації ділової гри в процесі вивчення курсу "Дошкільна педагогіка" для підвищення професійної компетентності майбутніх педагогів з дошкільної освіти.

На гру як метод активного навчання звертали увагу в своїх роботах К.Д. Ушинський, П.Ф. Лесгафт, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський. Ефективність використання ігрових методів у навчальному процесі вищої школи доведено в дослідженнях А.О. Балаєва, В.П. Бедерханової, Л.Я. Васильєвої, Л.В. Волкової, Л.І. Девіної, І.В. Драгомирецького, В.Ф. Комарова, Ю.Е. Краснова, М.В. Кларіна, Н.В. Кардаш, С.Б. Славкової, Н.М. Страздас та ін.

Науково-педагогічна література містить багато визначень поняття "ділова гра". Л.В. Волкова доводить, що "ділова гра" – це метод навчання, який забезпечує активну діяльність студентів шляхом імітації професійного середовища, сприяє використанню теоретичних знань на практиці, формуванню та удосконаленню професійних знань, умінь та навичок студентів [2]. В.Л. Ортинський вважає, що "ділова гра" – це моделювання реальної діяльності у спеціально

створеній проблемній ситуації. Вона є засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів, методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників [4].

Основою ділової гри є створення імітаційної та ігрової моделей. Імітаційна модель одержує своє втілення в таких компонентах : мета, предмет гри, графічна модель взаємодії учасників, система оцінювання. В ігровій моделі присутні такі компоненти : сценарій, правила, мета, ролі і функції гравців.

У сучасному вищому навчальному закладі "застосовують різноманітні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціодрама" [4, с. 244]. Для досягнення поставлених навчальних цілей передбачають реалізацію в діловій грі п'яти психолого-педагогічних принципів: імітаційного моделювання ситуації, проблемності змісту, рольової взаємодії у сумісній діяльності, діалогічного спілкування, двоплановості ігрової навчальної діяльності. У результаті участі у діловій грі студенти краще засвоюють предмет; усвідомлюють необхідність теоретичної підготовки для практичної роботи; знайомляться з проблемами, які можуть виникнути в реальній діяльності; навчаються техніки прийняття рішень; розвивають навички взаємодії з іншими; навчаються виконувати різні ролі.

Для ефективної організації та проведення ділових ігор у процесі вивчення курсу "Дошкільна педагогіка" ми розробили методику їх застосування в процесі формування професійної компетентності студентів. Ми проводили практичні заняття зі студентами II курсу Інституту дошкільної та спеціальної освіти, денної форми навчання (спеціальності: "Дошкільне виховання. Дефектологія. Логопедія" і "Дошкільне виховання. Практична психологія" – усього 60 студентів) та зі студентами II курсу заочної форми навчання (спеціальності: "Дошкільне виховання. Практична психологія" і "Дошкільне виховання. Дефектологія. Логопедія" – усього 59 студентів) у формі ділової гри або застосовували ділові ігри як фрагмент практичного заняття.

Ми вважаємо, що технологія підготовки вихователя дошкільного навчального закладу може включати наступну систему ділових ігор :

Модуль 1. Загальні основи дошкільної педагогіки.

Тема: Програма виховання у дошкільному навчальному закладі.

Ділова гра: "Педагогічна рада "Вибір Програми виховання і навчання дітей для нашого дошкільного навчального закладу".

Модуль 2. Педагогічні основи організації і змісту ігрової діяльності дошкільників.

Тема: Види ігор дітей дошкільного віку і керівництво ними.

Ділові ігри: "Організація сюжетно-рольових ігор з дітьми різних вікових груп", "Педагогічне керівництво театралізованими іграми дітей дошкільного віку", "Педагогічне керівництво дидактичними іграми дітей різних вікових груп", "Організація будівельно-конструкційних ігор з дошкільниками", "Педагогічне керівництво творчими іграми дітей", "Організація ігор з правилами з дітьми різних вікових груп".

Тема: Іграшки, історія їх виникнення, виховне і освітнє значення.

Ділова гра: "Український ярмарок".

Модуль 3. Розвиток і виховання дітей раннього віку.

Тема: Особливості періоду раннього дитинства, його значення і завдання виховання. Ділові ігри: "Конкурс занять з сенсорного розвитку з дітьми раннього віку", "Організація сюжетно-відображувальної гри з дітьми другого року життя", "Прогулянка з дітьми раннього віку".

Модуль 4. Основні напрями розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства і їх педагогічний супровід.

Тема: Фізичне виховання дітей дошкільного віку.

Ділова гра: "Прес-конференція "Здорова дитина".

Тема: Розумове виховання дітей дошкільного віку. Ділові ігри: "Конкурс занять з ознайомлення з довкіллям з дітьми різних вікових груп", "Конкурс занять за різними моделями (навчально-дисциплінарна, особистісно-зорієнтована) та типами навчання (пряме, проблемне, опосередковане) з дітьми дошкільного віку".

Тема: Моральне виховання дітей дошкільного віку.

Ділова гра : "Конфліктна ситуація".

Тема: Трудове виховання дітей дошкільного віку.

Ділова гра: "Організація колективної праці з дітьми дошкільного віку".

Тема: Естетичне виховання дітей дошкільного віку.

Ділова гра: "Свято матері".

Модуль 5. Взаємодія дошкільного навчального закладу, сім'ї та школи .

Тема: Взаємозв'язок вихователя і сім'ї на сучасному етапі.

Ділові ігри: "Батьківські збори", "Засідання "круглого столу", "Сімейна педрада", "Батьківська конференція", "Вечір питань та відповідей".

Тема: Сутність та зміст спадкоємності в роботі дошкільного навчального закладу і школи.

Ділові ігри: "Педагогічна рада на тему "Затвердження плану роботи з ознайомлення дітей зі школою", сумісна з вихователями і вчителями початкової школи"; "Методичне об'єднання для вихователів і вчителів перших класів".

Основними структурними елементами гри є: мета і завдання гри, ігрова ситуація, комплект ролей, правила її проведення, етапи її підготовки : підготовчий, організаційний, ігровий та завершальний. Розглянемо конспект ділової гри на тему: Ділова гра "Педагогічне керівництво театралізованими іграми дітей дошкільного віку". Мета гри: активізувати знання студентів за темою "Види ігор дітей дошкільного віку і керівництво ними", практичні навички, педагогічні здібності і можливість виявляти ініціативу, організаторські уміння. Підготувати студентів до проведення театралізованих ігор з дітьми різних вікових груп; навчити використанню теоретичних знань в практичній діяльності; удосконалювати вміння доброзичливо взаємодіяти з дітьми, виховувати педагогічний такт і культуру спілкування; привчити до доброзичливого і

принципового аналізу і обговорення проведених ігор; сприяти формуванню стійкого інтересу до професії вихователя.

Моделювання педагогічної ситуації у грі : передбачається створення близької до реальної ситуації, коли в умовах педагогічної практики у дошкільному навчальному закладі студенти організують і обговорюють ігри з дітьми в присутності інших практикантів, вихователів групи, викладача педагогічного університету (методиста практики).

Ролі: студенти виконують ролі "дітей", "вихователів групи", "студентів – практикантів". Викладач педагогічного університету звичайно бере роль "методиста практики", але, при бажанні, може виступити і в будь-якій іншій ролі. В цьому випадку роль "методиста практики" може взяти добре підготовлений студент.

Рекомендації учасникам гри: "студенти – практиканти" організують гру-драматизацію з "дітьми" різних вікових груп. Вони намагаються зацікавити "дітей", позитивно взаємодіяти з ними, враховуючи вікові та індивідуальні особливості, підтримувати дисципліну, якщо це необхідно.

"Діти" уявляють собі, що відвідують дошкільний навчальний заклад, певну вікову групу у ньому. Вони намагаються позитивно взаємодіяти з "практикантом", який організує гру-драматизацію, складають про нього власну думку, задають питання за ходом підготовки гри. Поряд з іншими учасниками ділової гри, "діти" беруть активну участь в обговоренні гри-драматизації.

"Вихователі групи" (судді-експерти) уважно спостерігають за діями гравців, дають їм оцінку, враховуючи послідовність етапів керівництва театралізованою грою (правильність вибору художнього твору (цікавий, динамічний сюжет, наявність діалогів, яскравих персонажів); робота над текстом літературного твору; збагачення знань "дітей" про персонажів та події; спеціальні ігрові вправи, спрямовані на розвиток виражальних засобів ; підготовка атрибутів та декорацій; власно гра-драматизація, в якій розвиваються творчі здібності дітей), методи і прийоми, які використовує "студент-практикант" для активізації розвитку театральної діяльності дітей; стиль педагогічного спілкування, педагогічний такт, підготовку до організації гри.

"Методист практики" допомагає "студентам-практикантам" готуватися до організації ігор, бере участь в обговоренні проведених ігор, ставить за них оцінку, керує роботою майбутніх вихователів.

Правила гри: всі учасники ділової гри готуються до проведення ігор-драматизацій, складають їх конспект. Визначаються три найкращі, методично правильно написані конспекти для організації гри-драматизації з дітьми молодшого, середнього дошкільного віку та передшкільного віку.

Етапи підготовки гри:

- Підготовчий етап: передбачається підготовка студентів до участі у грі, перевірка знань, вибір теми ділової гри, вивчення наукової і методичної літератури з методики організації театралізованих ігор з дітьми дошкільного віку, повторення теми "Види ігор дітей дошкільного віку і керівництво ними" з курсу "Дошкільна педагогіка", визначення мети і завдань гри, розробка ігрової ситуації, структура і сценарій гри, визначення ролей, розробка критеріїв оцінювання учасників та результатів гри, оформлення методичної документації. При виборі теми слід керуватися тим, що вона повинна бути цікавою для групи, досить складною. Студенти самостійно обирають тему літературного твору, за яким буде проведена гра-драматизація з "дітьми" відповідно їх віковим та індивідуальним можливостям. Наприклад, ігри-драматизації за українськими народними казками: "Рукавичка", "Ріпка", "Коза-дереза", "Колосок", "Солом'яний бичок", "Котик і півник", "Лисичка-сестричка і вовк-панібрат", "Кривенька качечка", "Пан Коцький" та ін. Розроблюються рекомендації з підвищення ефективності організації гри з "дітьми".

- Організаційний етап: передбачає ознайомлення студентів зі змістом ділової гри, функціями учасників гри, правилами та системою оцінювання; відбувається розподіл ролей та підготовка учасників до їх виконання.

- Ігровий етап: основний і найважливіший, являє собою реалізацію наміченої мети і завдань, розігрування плану-сценарію, проведення гри-драматизації за українською народною казкою з "дітьми певного дошкільного віку" :

- робота над текстом літературного твору: читання або розповідання "студентом-практикантом", бесіда з "дітьми" про особливості характерів персонажів, переказування змісту "дітьми" і т. д.

- організація з "дітьми" спеціальних ігрових вправ, спрямованих на розвиток виражальних засобів (інтонації, міміки, ходи, почуттів, імітаційних рухів і т. д.), необхідних для створення образу.

- підготовка атрибутів і декорацій (можливе як виконання домашнього завдання).

- власно гра-драматизація з "дітьми" (розподіл ролей та її організація). Розподіл ролей не повинен бути проблематичним, бо "діти" повинні знати, що гра буде повторюватися декілька разів, тому у кожного буде можливість спробувати себе у ролі, що сподобалася.

- Завершальний етап: обговорення підсумків ділової гри: виступи суддів-експертів ("вихователів" дошкільного навчального закладу) та інших учасників гри. Проводиться детальний аналіз ігрових дій всіх виконавців ролей, виявляються їх типові та індивідуальні помилки, відзначаються прогалини в теоретичних знаннях і в практичній підготовці студентів ; даються рекомендації щодо ліквідації вказаних недоліків, висловлюються пропозиції на майбутнє. Заключне слово відводиться керівнику гри (викладачу ПНПУ), проводиться оцінка отриманих результатів. Таким чином, в ході ділових ігор, які користуються великою популярністю у студентів, вони наближуються до реального педагогічного процесу, у них формуються практичні уміння і навички, підвищується інтерес до теоретичних знань.

Використання таких інтерактивних методів навчання, як ділові ігри, в процесі вивчення дошкільної педагогіки забезпечує активність усіх студентів, навіть тих, які, як правило, віддають перевагу мовчанню; встановлення відносин співробітництва між викладачем і студентом, а також між студентами в рамках ігрової ситуації; комфортність навчання для студентів, оскільки вони перестають боятися негативних оцінок; удосконалення комунікативних умінь студентів; активізація їх пізнавальної, інтелектуальної, творчої потреби і активізацію відповідної ініціативи; розвиток творчого мислення ; формування почуття професіонала у студентів вже у вузівській аудиторії.

Висновки, зроблені автором на основі теоретичного аналізу літературних джерел та сукупної практики вузівського навчання, свідчать про необхідність подальших пошуків шляхів та педагогічних умов ефективного застосування ділової гри з метою підвищення рівня професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В. Розвиток професійно-педагогічних якостей у системі безперервної освіти / Володимир Буряк // Вища школа. – 2005. - № 2. – С. 50 – 57.
2. Волкова Л.В. Педагогічна технологія застосування ділової гри у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів фінансово-економічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Людмила Вікторівна Волкова. – К., 2006. – 25 с.
3. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – №3. – С.23-30.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Володимир Львович Ортинський . – К.: Центр учбової літ-ри, 2009. – 472 с.
5. Тархан Л.З. Дидактическая компетентность инженера-педагога : теоретические и методические аспекты / Лена Запаевна Тархан . – Симферополь : Крымчпедгиз, 2008. – 424 с.

Подано до редакції 13.06.11